

Բ Ե Ջ Մ Ե Վ Է Պ

Օ Ր Ա Գ Ի Ր

ԲՆԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱԵՍՈՒՐԱԿԱՆ

ԳԻՏԵԼԱԵՑ

Բ. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 5.

1844

ՄԱՐՏԻ 1.

ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նախնի փոփոխականութիւն :

() ՆԱԿԱՅԻՆ կենդանիներէն ոմանք ողջ ատեննին՝ շատն ալ մեռնելէն ետեւ փոսփորականութիւն կ'ունենան, այսինքն իրենց մէկ մասնաւոր գործարանը կամ ամբողջ մարմինն լուսաւոր կերեւոյ : Ձկներուն մէջ անուանի են աս կողմանէ ընկա ու Գլիթըսուած ձկները . իսկ խեցեմորթներուն ու ժժմուկներուն մէջ փոսփորականութիւն ունեցող աւելի շատ կը գտնուի : Բայց ծովային փոսփորականութիւն ըսելով սովորաբար կ'իմացուի ան երեւոյթը որ գիշեր ատեն ծովը պզտի շարժում մ'առնելով լուսաւոր կ'երեւայ . մանաւանդ ամառ գիշերները : Երեւոյթը խիստ շատ կը պատահի Վենետիկի ծովակին մէջ . հոն ալ աւելի ան տեղուանքը , ուր որ ջրերը լճացած կը կենան . որով կերեւոյթ է ջրին մէջի փտտած նիւթերը կամ մանր կենդանիներն են փայլողները : Նախորի քովերն ալ փոսփորականութիւն շատ կը պատահի , և Սիջերկրական ծովուն ուրիշ կողմերը երբեմն այնչափ սաստիկ կ'երեւայ որ ձկնորսութիւն ընելը անկարելի կ'ըլլայ հոն . վասն զի ձկները անոր լուսովը կը տեսնեն ուղեւորներն ու կը փախչին : Ուրիշ շատ տեղուանք ալ կ'երեւայ փոսփորականութիւն , ինչուանաւ Սքանտինաւիայի ցուրտ ծովերուն մէջ :

Պէնէ՝ անունով գաղղիացի բնագէտը շատ քննութիւններ ըրաւ ծովային փոսփորականութեան վրայ . ասիկայ երկու տեսակ կը սեպէ փոսփորականութիւնը . մէկը ծաւալ լոյս մը , որ ելեքտրականութենէ առաջ եկած կը համարի , մէկալը՝ լուսաւոր մարմիններ են կ'ըսէ : Երկրորդ տեսակը կ'երեւայ՝ միշտ փոսփորականութիւն ունեցող ձկներ կը բռնուին . քանի մը մեղուսաներ՝ ալ բռներ է որ ջրի մէջ դրուելով փոսփորականութիւն կուտան եղեր այլեւայլ կողմերէն . ձեռքով ալ մեղուսային մարմինը ճրջմելով չորս գիշն լուսաւոր հեղուկ մը կ'ելլէր կ'ըսէ , որ կրնար նաեւ ժողովիլ վրայէն :

1 Գլ. Phosphorescence de mer. Տես հատոր Ա երես 337 , 338 .

1 Bennet.

2 Տէնիւ անուց :

Ուրիշ բնագէտներ ալ զանազան քննութիւններ ըրին աս ծովային փոսփորականութեան պատճառին ու երեւոյթներուն վրայ, և զանազան փորձերով ու մանրացուցով իմացան թէ ծովային փոսփորականութիւնը գործարանաւոր մարմիններէ կամ կենդանիներէ կ'ելլէ, և ասոնք այլ և այլ կարգի կենդանիներ են, այսինքն մէյմը՝ զանազան խեցեմորթներ, անոնց մէջ ալ երկբացիկ խեցեմորթ մը որ խիստ սաստիկ լոյս կուտայ. երկրորդ, զանազան կակղամիս կենդանիներ, ինչպէս պողպտոգնեղձերը՝ և այլն. երրորդ, շատ կենդանաբոյսեր, ինչպէս մեղուսան։ Վանի մը ծովերու մէջ ալ գտան որ նոյն փոսփորականութիւնը առաջ կուգայ մանր ու դեղին ճճիներէ, որ փոշիի պէս ծովուն մէջ կը լողան. չկրցան մանրացուցով ալ աս ճճիներուն վրայ և ոչ պզտի շարժում մը տեսնել. բայց անտարակոյս են որ ասոնք ալ կենդանի մարմիններ են։ Սանտուիչ կըզգիներուն ու Սալաքայի նեղուցին մէջ գտնուած ճճիները մասնաւոր ձևով մը երեցեր են. առջինները թափանցիկ գնտաձև են եղեր՝ մէջ տեղը դեղնագոյն կէտով մը. իսկ երկրորդները ընդհանրապէս ձուաձև ու դեղնագոյն։

Բնագէտները աս բանս ալ դիտած են՝ թէ կենդանեաց վրայ տեսնուած փոսփորականութիւնը մասնաւոր հիւթ մըն է որ կենդանիք իրենց մարմնէն դուրս կուտան, բայց իրարմէ տարբեր կերպերով։ Սմանք, ինչպէս մանր խեցեմորթները, դուրս կը հանեն ան հիւթը՝ երբոր կերպով մը գրգռես զիրենք. ուրիշները քանի որ ողջ են՝ կը փախիւրլին, ումանք ալ մեռնելէն ետքը։

1 Բնագէտ։

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Նապաստակ և Նոգար։

ԼԵՆԴԱՆԵԱՅ մէջ ամենէն վախկոտը նապաստակն՝ է։ Եւ կենդանին աշխարհիս գրեթէ ամէն կողմերը գտնուելով՝ ամենուն ծանօթ է, մանաւանդ հասարակ տեսակը։ Ուրիշ անդամազնական զարմանալի յատկութիւններէն զատ՝ աս ալ դիտելու բան մըն է աս կենդանւոյս վրայ, որ բերնին ներսի կողմը մագոտ կամ բրդոտ է։ Եւ ըստի ոտուրները կարճ ու ետեւինները երկայն ըլլալուն համար՝ խիստ արագ կը վազէ. թէպէտ անով ալ իր թշնամիներուն ձեռքէն չկրնար ազատիլ։ Սիսը Լըրոպացւոց առջևը շատ յարգի է. մորթն ալ գլխարկ շինելու կը գործածեն։

Սայելուչ կը համարինք հոս դնել Ողիմպիանու անունով գտնուած առակը, որուն մէջ նապաստակին վախկոտութիւնը խիստ աղէկ ստորագրուած է. թարգմանութեանը գեղեցկութիւնն ալ նոր աղուորութիւն մը տուած է առակին։

Նապաստակք 'ի մի վայր եկեալք, Մեզ, ասեն, կեանքս անկեանք են. քանզի արծուիք և շունք և ամենայն ինչ 'ի վերայ մեր հարեալ են, և բազմադիմի կիրք պատեալ ունին զմեզ. և արդ լաւ է հոսիլ 'ի լինս յայս և հեղձնուլ։ Եւ իբրև այս կամ եղև, և էին սոքա ամենեքեան միաբան, 'ի լծափին գորտքն զընթացս նոցա զգացեալ՝ երկիւղիւ ընկզմեցան 'ի խորագոյնս լճին. և մի ոմն 'ի նապաստակացն՝ որ ծերագոյն էր իմացեալ որ ինչ եղև, Կացէք, ասէ, ո՞վ սիրելիք և դադարեցէք ստգտանելով զանձինս, քանզի են և այլ երկչոտք քան զմեզ։

Շատ տեսակ կը համրուի հիմա նապաստակը, և գլխաւոր տեսակներէն մէկն է ճագար՝ ըսուածը. ասոր վրայ կ'արժէ որ քիչ մը երկայնկեկ խօսինք։

1 Դավան։ Լատ. Lepus timidus. Գղ. Lievre.

2 Ասի. Դավան։ Լատին. Lepus cuniculus. Գղ. Lapin.